

Koldingbogen

ÅRSTAL: 2015

FORFATTER: Søren Mulvad

TITEL: Glade dage i Persillegade

KORT RESUME: Persillegade i 1950'ernes Dons dannede rammen for Søren Mulvads barndom. Her erindrer han livet i Dons fyldt med drengestreger, leg og venskaber, kolde vintre med tilfrosne brønde, forsamlingshuset og ture med mælkekusken

Glade dage i Persillegade

Søren Mulvad

Persillegade i 1950ernes Dons dannede rammen for Søren Mulvads barndom. Her erindrer han livet i Dons fyldt med drengestreger, leg og venskaber, kolde vintre med tilfrosne brønde, forsamlingshuset og ture med mælkekusken.

Min fætter Bent (forrest) og mig i Schultz' lade, omkring 1935. Foto: Privateje.

I september 1948 købte min mormor, Anna Kjær, huset i Dons, i folkemunde kaldt *Persillegades Villa*. Persillegade (nu Persillevej) var makadamiseret, det vil sige belagt med ler og sten, som blev tromlet sammen. I oktobers første dage ankom jeg dertil som helt nyfødt og aldeles ubekendt med denne verdens træskhed. Mormor havde haft frisørsalon i Kolding, derpå i Brørup en årrække og endelig i Tim for så at slutte i Nibe. Hun ville gerne til Koldingegnen, fordi fire af hendes fem børn boede dér. Min mor boede sammen med mormor og sin første mand, Louis. Det var vist ikke så spændende for mormor at have en svigersøn boende. De havde begge temperament, og han var ofte uærbødig overfor hende, hvad min mor ikke brød sig om. Jeg blev stillet ud i barnevognen for at sove min skønhedssøvn, og jeg mindes svagt, hvordan jeg kunne kigge op på de svajende grantoppe ud af kalechen og høre skovduernes kurren.

Huset var ikke så gammelt, det var bygget i 1930'erne af cementsten med cementtagsten og spanske vægge på loftet. Min morbror, Svend Kjær, slagter i Sdr. Bjert, udbyggede loftet i villaen til en lejlighed til sin mor, min mormor. Vi andre beboede stueetagen. Vægadskillelsen på loftet bestod af bløde papplader, så det var en evig kamp at holde varmen. Om vinteren smeltede sneen på taget, inden man fik set sig om. En af vintrene omkring 1950 var så kold, at brønden frøs, så der ikke kunne pumpes vand op. Vi havde både håndpumpe i gården og elektrisk pumpe og varmt vand i køkkenet og på toilettet. Men ingen af delene kunne bruges den vinter. Der kom derfor en ordning i stand, så mælkekusken hver dag tog en

Mor med mig i barnevognen, 1948.

Foto: Privateje.

junge frisk vand med fra mejeriet i Ågård, som han bøvlede op til os på 1. sal. Helt galt var det, da mormor var blevet snydt i en handel med brændsel. Hun mente at have købt gode, faste tørv, men de var plørevåde og bundfrosne. De måtte styk for styk tørres på kakkelovnsrøret, før de kunne fyres i ovnen. Senere blev der kun købt formbrændsel, der populært blev kaldt 'elefantlort' og koks. I stueetagen hang de sorte mørklægningsgardiner endnu fra krigens tid. Jeg husker, at de engang blev taget ned og brændt på et bål. Vi proppede vatstrimler ind i vinduerne for at undgå træk, men det var først, da der blev sat forsatsruder op, at det hjalp lidt. Vatstrimlerne var den slags, som mor brugte i frisørsalonen til at stoppe omkring halsen på kunderne, for at de ikke skulle få hårstumper ned ad nakken. De første år havde mor nemlig damefrisørsalon i stuen.

Vi havde vandskylende toilet. Det eneste af slagsen på vejen. For at den gode gødning ikke skulle gå til

Persillegades Villa omkring 1940. Foto: Privateje.

spilde, havde vi også et lokum i gården. Om sommeren var der påbud om at bruge dette, så haven kunne få sit vitamintilskud. Der var for øvrigt et evigt besvær med installationerne. Smed og blikkenslager var ofte på besøg for at holde det hele kørende. Det samme gjaldt septiktanken, som senere blev nygravet. I køkkenet var der brændekomfur, og det var ren svir at komme op på kolde morgener og rende

gennem de kolde stuer og komme ud i køkkenet, når der var fyret op og dejlig varmt. Mormor ville nu ikke nøjes med det gammeldags komfur, så vi havde også gasblus. Jeg tror nok, at de fleste på vejen havde gas eller primusapparat som supplement til brændekomfuret.

Naboerne tog godt imod den nye familie, og vi blev budt til gilder hos dem, når der var årsag til en fest. Vi havde dem ligeledes til kaffebord og vintergilder, som det nu var brugeligt dengang. Lauritz Schultz boede på den modsatte side af vejen i en pittoresk rødkalket gård, hvor den ene længe var hvidkalket med grønmalet bindingsværk og stråtag. I huset var fem livlige piger vokset op. Den yngste, Helga, blev en god veninde af mor. Familien havde deres bedstemor boende, Maren Schultz. Hun var født i 1859, og hun havde været elev på Ryslinge Højskoles første hold. Hun er det ældste menneske, jeg har truffet. Kort efter min to års fødselsdag blev deres gravhund, Vakker, kørt over på vejen, og næsten samtidig døde Maren Schultz. Jeg fik de to dødsfald forvekslet i min barnlige fantasi. Bedstemor Maren sad ved kakkelovnen i stuen med en sort skærm for øjnene og havde svage øjne. Til hendes 90-årsdag blev vognmand Koed lejet til at køre selskabet til fest i Øster Lindet, hvor en søn var skolelærer. "Til 100-årsdagen kører jeg Jer gratis," sagde Koed. Det kom han nu let om ved, hun døde kort efter. En af pigerne fortalte engang, at deres bedstemor lærte dem forskellige sange fra Højskolesangbogen udenad, når hun i mørkningen sad i stuen og passede dem, mens forældrene røgtede.

Bag gården løber åen, hvor jeg tilbragte en god del af min barndoms somre med at soppe rundt. "Det er æ så underligt, te æ dreng bliver forkølet," sagde Alvilda Schultz, "han render altid i si' bare plapper i æ o." Alvilda var altid god for en småkage, når jeg gik igennem gårdspladsen. Udenfor i gården havde de vaskehus med kobbergruekedel og vuggeapparat til storvask, brændehus og lokum. Grukedlen er i dag i mit eje, og den minder mig om dette hjem. Jeg husker Alvilda stå i det lillebitte vaskehus med varmt vand i gruekedlen og blåelse i vaskevandet, mens der stod en duft af røg fra komfurkvaset og sæben i rummet. Når hun lod karlens tøj gå gennem valserne i vridemaskinen, kunne hun føle, om der var noget i lommerne, og kobbermønterne kom op at ligge i vindueskarmen. Lauritz Schultz selv holdt meget af at 'babbe' på sin halvlange pibe. Når han eller karlen drev køerne hjem fra marken ved Skærsø, skulle de ad den gennemtrådte skrænt og over åen, hvor de gjorde holdt for at drikke af åvandet. Ved malkningen dinglede piben fra Lauritz' læber, og et gennemhullet låg sørgede for, at gnisterne fra tobakken ikke satte ild i stråfoderet. Det var svir for en lille dreng at være med i den hyggelige stald.

Bag gården lå møddingen. Her samledes gadens og de nærmest boende unge til boldspil og leg på sommeraftener. De første år var mor med, senere jeg selv med jævnaldrende. Ladeporten lidt derfra er blevet banket mange gange til 'klap-op-put', og da vejen var ringe trafikeret, kunne vi spille langbold dér aftener igennem og måske kun et par enkelte gange træde til side for en bil, der passerede.

I åen med mit sejlskib. Foto: Privateje.

Vejen blev senere asfalteret, og der blev lagt telefonkabler ned til afløsning for lufttrådene. Arbejdet blev fulgt af os børn med interesse. Ved vejkanten blev der hvert efterår lagt en vognfuld sand, som man kunne tage af, når opkørslen til hovedvejen blev isglat. Hestene skulle ikke have mere end én skovlfuld strøet ud under sig for at finde fodfæste. Det gjaldt især for mælkekusken at kunne komme op med

Mor og mig på vejen ud for *Skovabildhus* omkring 1951.
Foto: Privateje.

jungerne. Var der isslag, sendte Almind Kommune et par karle ud med en vognfuld sand, som den ene kastede ud på kørebanen over bagsmækken, mens den anden holdt tømmerne. Senere kørte man med lastvogn, og endnu senere satte man en grusspreder bag på, som skulle holdes fyldt, mens den selv sørgede for at strø. Om sommeren legede vi i resterne af sanddyngen.

Karlene, der egentlig kun var store drenge, på de omkringliggende gårde ville gerne gøre sig bemærkede af min mor, den kønne unge kone, og det kunne ske, at de kom ind med en spand ål eller anden fisk som gave, som kunne strække husholdningen. Gedderne kunne være ubehageligt fyldt med ben. Karlernes fantasi gav udslag i fikse bemærkninger til mig som: *"Stræv da og rend hjem, di' mor har fået æ patter i æ vridemaskine."* Jeg kunne overlegent svare, at dét passede ikke, for vi havde ingen vridemaskine!

Det skete, at mælkekusken tillod os drenge at komme med en tur på mejeriet. Så kørte vi på vognen imellem de lune junger med yvervarm mælk og tilbragte et par timer i larmen og plasket på mejeriet. Lidt sjov holdt de nok med os. En af medhjælperne bad os en gang: *"Gå hen til Gustav og spørg, om han er rød o æ spids!"* Svaret, som vi skulle bringe tilbage, egner sig ikke på tryk.

Ved siden af vores hus lå *Skovabildhus*, hvor Alfred Sørensen og Julle, født Blem boede. Det blev snart mit andet hjem og var det i omtrent 50 år. Julle fik hurtigt fisket mig op og tog mig bag på cyklen, når hun skulle om på Dons Mølle, hvor hendes søster havde en søn, Georg, på min egen alder. Julle hjalp ved storvasken deromme, og i dette vaskehus var forholdene større, end de var hos Schultz. Vi skulle holde os væk fra selve vaskehuset, men til gengæld var Julle ængstelig ved gårdhunden Shang, og vi smådrenge skulle holde den i kæden, når hun skulle gå forbi den. Os gjorde den ingenting. Vi lå hos den i halmen og havde det hyggeligt med den. Om nat-

ten kunne vi høre, at den gøede, så det ruede hult i gården.

Når jeg var en del hos Alfred og Julie, var det naturligtvis på grund af Julles store hjerte og rummelighed. Der var plads til alle hos hende. Deres stald var enormt hyggelig, og deres tre drenge, som er noget ældre end jeg, blev det nærmeste, jeg har haft til storebrødre. Især de to yngste, som på skift var karl hjemme, mens den anden henholdsvis var på ungdomsskole, var soldat eller under uddannelse. Alfred eller de store drenge, Markus og Holger, hængte somme tider en sele fra en malkemaskine op i et par søm i staldloftet, så jeg kunne gynges i den. Jeg kunne få tilbud om at hente en kop i køkkenet og kunne så få den malket fuld af lun mælk. Det var lækkert. Det kunne også ske, at de drillede og vendte en pattedråle imod én, når de malkede for, så man fik mælkestritter i håret. Laurids og Alfred havde vel hver 10 til 12 malkekøer foruden lidt kvier og kalve. Jeg kunne rigtig godt lide at give dem en visk hø eller bare kigge på deres store tillidsfulde øjne. Når Alfreds køer skulle hentes hjem fra engen, der lå en god halv kilometer borte, så var man en stor karl, når man fik lov at gå forrest med hornstøjet i hånden. Køerne kunne nemt have fundet hjem alene. De kendte deres båse udenad. De skulle dog kobles sammen i en særlig rækkefølge for ikke at fornærme førerkoen og hierarkiet. Det var tid at drive hjem, når Hans Blem var suset forbi på sin cykel med armene over kors for at hente sine jerseykøer i engen.

Jeg husker kaffeborde i haven, når der blev serve-

ret nyslynget honning på hjemmebagt 'kage' (altså franskbrød), det var svir. En af Holgers bedste skarnsstreger fandt han på til sine forældres sølvbryllup. Hans farbror, Peter Sørensen fra Sølyst, var en udmærket bordtaler, både ved alvorlige og festlige lejligheder. Ved sølvbrylluppet holdt han en af sine alvorlige taler, hvorpå han klinkede med sølvbrudeparret og i den bevægede stund satte sig i almindelig tavshed. Det, han ikke havde taget højde for, var, at Holger i mellemtiden havde lagt en pruttepude på hans stol! - Touché!

Hestene var almindelige alle vegne. Vejen skurrede tit af de jernbundne hjul på de gamle kassevogne, og en rask dreng kunne let skaffe sig en køretur ved at løbe bagefter og tage fat i bagsmækken, løfte fødderne og tage med hængende i armene. En sur kusk kunne finde på at smække efter os med pisken, men de fleste lod os hænge. Jeg var ligeledes en stolt dreng, når jeg efter endt arbejdsdag blev sat op på ryggen af Alfred Sørensens store hest, Klavs, som selv fandt ud til sin indhegning, og jeg så skulle sætte det elektriske hegn for og vandre hjem.

Så godt blev jeg introduceret i søstrene Blems familier, at jeg omtrent selv syntes at være en del af slægten. Familien på Dons Mølle tog imod mig som deres eget barn. Sønnen Georg og jeg spiste næsten dagligt sammen i den ene eller den andens hjem. Man fandt det ikke nødvendigt at sende bud om, hvor vi var, forældrene var nok klar over, hvor middagen blev spist, og så var vi drenge så godt beskæftiget med hinanden. I det hele taget havde vi en langt

Mormors 70-års fødselsdag, den 8. maj. Fra venstre Julie Sørensen, Anna Kjær (mormor), Alvilda Schultz og mig forrest. Naboerne kom med en 'solparaply', som de sagde. Foto: Privateje.

større frihed, end det er mit indtryk, at nutidens børn har. Familien Hübschmann tog mig gerne med på udflugter og til juletræ i Friskolen. Forældrene sad foran i Vedetten, og bagsædet var proppet med seks børn.

Selvfølgelig fandt vi på kunster, hvordan kunne det være anderledes. Vi lærte hurtigt, at det er en dårlig idé at tisse på de elektriske tråde omkring markerne. Når der skulle besørges et nødvendigt ærinde, løb vi ikke hjem, men klarede det i skovkanten og tørrede efter med en visk græs. Vi sølede os til i åen, magede os i det gule strøsand ved vejen eller smurte os ind i snavs, rust og olie, når vi legede med gammelt jern. En gang ville min mormor en tur med rutebilen til min moster i Bramdrupdam, og hun sendte os ned til åen for at vaske det værste snavs af. Men da vi kom ned til det dejlige mudder, glemte vi tiden og begyndte at gå på opdagelse i åløbet hen imod Nørresø. En times tid senere kom en større fyr, som var sendt ud at lede efter os, og udmaledede med lystent ansigt, at jeg skulle have smæk af spanskrøret (hvad jeg også fik), Ole skulle have af hundepisken, og Georg skulle tæves af sin far. Vi løb tudbrøllende hjemad. Der blev ingen Bramdrupdamtur den dag. Mormor var olm.

Georg og jeg kunne også lide at tage hans storebrors dolk (som vi under ingen omstændigheder måtte røre) og sætte os op i halmknipperne i gavlvinduet over hestestalden i 2. sals højde og snitte en kålroe i stykker og gnave den i os. Æbletræet i mosen var os et kært tilholdssted om efteråret. Vi var næsten altid sultne. Hvis vi var i det ene hjem og havde fået kaffe

om eftermiddagen, kunne vi løbe om til den anden i håb om at kunne nå at få endnu en gang franskbrødsfad og kage.

Der kom næsten dagligt handlende eller bude til dørene. Sommetider var det omstrejvende arbejdsløse, som solgte snørebånd eller sleb knive. Det kunne også være vagabonder, som ville bede om en skilling. En dag dækkede mormor op for en pæn herre i diplomatfrakke, som fortalte: "... jeg er på vej hen for at besøge nogen, jeg kender." Han fik et solidt måltid ved havebordet, mens hun kom med spejlæg og kaffe til ham. Også pjaltkræmmeren kom en gang eller to i sommerens løb. Så læssede han en bylt klude på, som vi havde samlet, og mormor fik en flødekande eller et andet stykke pottetøj i bytte. Der kom to omkringkørende bagere med brød og kage. Den snaksomme fra Almind og den sindige fra Viuf. Slagter Jensen kørte om med charcuterivarer, indtil han fandt på at sætte en cementstøbevirkning i gang i stedet for. Så var der ølmanden: En stor person med en endnu større stemme. Han havde ordre på at dæmpe sig, når han kom til os. Så brølede han: "Ja, ja, jeg skal nok være stille, jeg siger ikke et ord." Man skulle være om ham, ellers talte han returflaskerne galt til sin egen fordel. Mælk fik vi med kuskene, som hentede naboernes mælk og returnerede med vollen fra Ågård Mejeri.

Posten kom omtrent dagligt. Det var skik at sende postkort til hinanden. Skrev man den ene dag, kunne der komme svar den næste. Købmandsvarer hentede man i Dons Brugsforening hos den alvorlige

Mormor sad ofte bag Schultz' lade og fangede dagens sidste solstråler. Foto: Privateje.

Knud Brugsmand og hans lattermilde kone, Signe. Jeg kan se ham for mig, når han stod og omhyggeligt trak ostebuen gennem en ost fra glasskabet på disken. Holger var flink til at tage bud med, når han skulle derop for sin mor. Han morede sig, når mormor skulle bage, og han skulle købe *"For fem øre gær til fru Kjær."* Holger havde en høj stjerne hos mormor, og han var min barndoms helt. Tænk, han kunne sige nøjagtigt, hvad oplæseren sagde i pressens radioavis. Han kunne synge, og han kunne tumle hest og vogn som en mis, og så gad han lege med mig! Når jeg traskede efter ham, mens han pløjede, kunne han sætte i med en sang, og ofte kunne en karl på en helt anden mark finde på at synge med. Det samme kunne man høre, når man vandrede til Brugs, karlene sang eller fløjtede til hinanden.

Landsbyen Dons lå en kilometer borte. *"En lille hal'*

fjerdingvej," sagde mormor, som også vedholdende kaldte litermålet for 'pottemålet'. Et stykke før selve Dons boede Georgs morbror, Hans, sammen med sin mor, fru Blem, som holdt hus for ham. Her var det godt at komme på besøg og se billedbøger på stuegulvet, mens den høje, hvidlakerede bornholmer dunkede sine tunge pendulslag beroligende ud i rummet. Så vankede der et bolsje eller et par småkager fra den flinke gamle dame. For *dame* var hun. Hun var opdraget til altid at have noget mellem hænderne. Hendes egne piger var opdraget ligeså. Som en af dem fortalte: *"Men om søndagen måtte vi nøjes med at sidde med vores håndarbejde."* Georgs mormor havde rygsammenfald, men hun lænede sig aldrig tilbage i en stol. Det gjorde damer simpelt hen ikke i de bedre kredse.

I landsbyen var skolen, hvor den ufolkelige lærer Frøkjær herskede. Den pensionerede lærer Majgaard er den sidste, jeg har set bære diplomatfrakke og bowlerhat, hvad han stillede op i, når han skulle med rutebilen. Han havde været ret umulig som pædagog, men hans private bibliotek var forbavsende omfattende.

Så var der Dons Forsamlingshus, hvor smeden var vært. Han var ikke så hurtig til at regne, når han gik rundt og krævede 35 øre ind for kaffen til kaffeborde og anden komsammen. Jeg husker en gårdmandskone, som med stor tilfredshed puttede returpengene i sin pung med ordene: *"Han snyder jo sig selv, æ gu'e smed."* Smedjen var af den gammeldags type, hvor karle og gårdmænd fik skoet heste. Jeg husker

klangen fra ambolten og dampen fra de nervøse heste, som fik sko under hovene, mens det emmede af sveden hov i frostluften, og smeden bankede på skoen, mens karlene holdt hestene i bidslerne.

I forsamlingshuset hænger et billede af egnens åndelige høvding, Peter Larsen Skræppenborg, som havde haft en af byens store gårde. I et hjem nær ved stod dengang endnu hans chatol. Der havde været en grundtvigsk vækkelse engang, og mange var medlemmer af Ågård Frimenighed, hvad indimellem fik dem til at føle sig lidt hævet over andre. Børnene fra Friskolen kunne kun sige "missions", hvis de samtidig slog en mishagende krølle på næsen. Friskoleeleverne følte sig på mange måder bedre end landsbyskolens elever. En gårdmandssøn sad ved en høstfest på toppen af rullemåtten og stak en lang arm ned i vindingerne med en lommekniv og sprættede måtten itu: "Det har de bare godt af, æ Donsinger." Man skulle ellers tro, at grundtvigianismen fik frimenighedsmedlemmerne til at agere med større frisind, end vi har hørt om det fra missions-egne. Men i et tilfælde gjaldt det ikke: Man gjorde ikke søndagsarbejde! Jeg husker en søndag morgen i Julles køkken, hvor familien sad om kaffen, da der hørtes rummel af en kassevogn fra vejen. Alle skulle til vinduet for at se, hvem det dog kunne være, der kørte arbejdsvogn på en søndag? Det var slet ikke brugeligt. Ejendommeligt nok var det en ukendt person.

Mange steder havde man en nykonfirmeret dreng i tjeneste. Jeg husker endnu disse fattige drenge, der

Vækkelsesprædikant og bonde Ole Peter Holm Larsen, kaldet Peter Larsen Skræppenborg. Han blev betragtet som egnens åndelige høvding og hænger stadig i forsamlingshuset. Foto: Kolding Stadsarkiv.

var kommet hjemmefra i deres konfirmationstøj, hvor de lange håndled stak ud i luften, efterhånden som jakkerne nægtede at vokse med lemmerne. De talte med rustne stemmer, gik i træsko og røg pipe for at trøste sig selv. Under næserne kunne der

hænge lange strimer af snot, som blev visket af på jakkeærmet.

Min far, de jure, Louis, blev snart formand for Skytteforeningen. Jeg var med omme i en grusgrav bag *Skærsøgård* og se skydeøvelser. Da han nu var formand, blev et gårdmandspar i byen nødt til at invitere ham og mor til deres sølvbryllup, men indbydelsen havde nu tillige et andet sigte. Fruen sagde til mor: *"Æ fest er jo klok' seks. Men do ka' godt kom' æ klok' to - og ta æ krøljern med!"* Så gik jeg med mor derop, og hun satte frisurer på familiens damer hele eftermiddagen – naturligvis uden beregning. De gamle bønder var glade for skillingerne.

Sluttelig skal Skærsø have en lille minderune. I 1950'erne var denne sø klar og gennemsigtig. Det rene kildevand. Senere overtog brunalger herredømmet, og vandet blev ildesmagende. Men det var uhyre populært at bade deromme sommeren igennem. På varme søndage kunne der være op til 100 mennesker på skrænten. Karlene viste deres styrke ved at svømme tværs over søen og plukke åkander til pigerne, og der var en hvinen og latter overalt. Folk kom med kaffekurve, og børn blev sæbet af i vandet. Georgs bror byggede en springbro ude i vandet, hvorfra de dristige kunne tage de flotteste hovedspring. Desværre var der nogen, der misbrugte bredejernes velvilje. Det kom så vidt, at der blev kørt knallert gennem kornmarkerne, trukket brede spor af medbragte barnevogne, og i det hele taget blev der kun taget lidet hensyn. Derfor satte ejerne et avertissement i ugeavisen om, at det

fra en bestemt dato ikke længere var tilladt at bade deromme. Georg og jeg var forargede. Vi blev nødt til at snige os ind i Emils lade og tisse på hans sække som rimelig hævn.

Emil Hansen hed han, men blev kendt som 'Jus', hvilket har følgende baggrund: Min morbror var glad for at lege med ord, så han omtalte snart manden som Emilius, hvad ikke vakte nogen genkendelsens gnist. Man troede, han sagde Emil-Jus, og så blev Jus hængende til hans dødsdag.

Der er endnu mange billeder i mit hoved fra de glade dage i Persillegade, som jeg kunne fortælle endnu mere om.